

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

ΤΟΜΟΣ ΚΗ'.

Συνδρομή ἔτησια: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶναι ἔτησιαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδ. Παρθενιαγωγείου 14.

24 Σεπτεμβρ. 1889.

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΟΥ ΒΕΛΓΙΟΥ ΛΕΟΠΟΛΔΟΣ Α'

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Ε'.

Μικρὸν μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος προσηνέχθη εἰς τὸν Λεοπόλδον ὁ θρόνος τοῦ Βελγίου. Ἦτο φαίνεται προσωρισμένος νὰ βασιλεύσῃ. Καὶ κατὰ τὴν ἀποδοχὴν δὲ τοῦ βελγικοῦ στέμματος ἐπολιτεύθη μετὰ συνέσεως ἔχων τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, δὲν ἤρξασθη εἰς αὐτὴν μόνην, ἀλλ' ἐπέζητήσῃ καὶ τὴν τῆς Γαλλίας. Δύο δὲ πράγματα ἐθεώρει ἀπαραίτητα εἰς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου καὶ συντελεστικώτητα· τὴν ἐκδίωξιν τῶν Ὀλλανδῶν ἀπὸ τῆς Ἀμβέρσης καὶ ἄλλων τινῶν ὀχυρῶν μερῶν, ὧν ἐκράτουν, καὶ τὴν μετὰ τῆς γαλλικῆς αὐλῆς ἐπιγαμίαν ἐπέτυχεν ἀμφοτέρων. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος Φίλιππος ἀπέστειλεν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ κατὰ τῶν Ὀλλανδῶν τὸν στρατηγὸν Ζεράρ μετὰ στρατοῦ ἐκ πεντηκοντακισχιλίων ἀνδρῶν, ἔδωκε δὲ εἰς αὐτὸν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Λουίζαν. Συνδιάσκεψις τῶν Ἑυρωπαϊκῶν Δυνάμεων ὤρισε διὰ συνθήκης ἐπικληθείσης Συνθήκης τῶν 24 ἄρθρων τὰ ὅρια τῆς Βελγικῆς καὶ τὰ τῆς ἀποζημιώσεως τῆς Ὀλλανδίας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ οἱ Ὀλλανδοὶ ἐπέμενον κατέχοντες τὸ Βέλγιον, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Φιλίππου ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐπολιόρησε τὴν Ἀμβέρσιν, (23 Δεκεμβρίου 1882), ἣτις παρεδόθη, τερματισθέντος οὕτω τοῦ μεταξύ Βελγῶν καὶ Ὀλλανδῶν πολέμου, ἐπαγιώθη δὲ οὕτως ὁ θρόνος τοῦ Λεοπόλδου.

«Ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος, ὅστις ἐκαλεῖτο εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Βελγίου, λέγει διασημὸς συγγραφεὺς καὶ πολιτικὸς (1) ἦτο θαυμασίως κατάλληλος διὰ τὴν δυσχερῆ θέσιν, ἣν ἐδέχθη. Συγκατατιθέμενος μάλλον ἢ σπεύδων νὰ γείνη βασιλεὺς, καὶ ἐν τῇ φιλοδοξίᾳ αὐτοῦ ἔχων εἰδὸς τι ἀδιαφορίας,

παρατηρητῆς ἐμβριθῆς τῶν αἰσθημάτων τῶν λαῶν καὶ γινώσκων καλῶς τὴν Εὐρώπην, τοὺς ἡγεμόνας αὐτῆς, τοὺς συμβούλους τῶν, τοὺς χαρακτῆρας τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ τὰς σχέσεις τῶν Κρατῶν, ἐξεῖχεν ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ συμβιβάζειν τὰ διάφορα ἢ ἀντίθετα συμφέροντα, καὶ ἤξευρε καὶ νὰ περιμένῃ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐπιτυχίας καὶ νὰ δράττεται αὐτῆς. Μόλις γενόμενος βασιλεὺς, καὶ ἐνῶ συνεζητοῦντο ἐτι τὰ ὅρια τοῦ βασιλείου του, ἐστερέωσε παρευθὺς τὰ θεμέλια αὐτοῦ. Τὴν καταγωγὴν Γερμανὸς καὶ θετὸς πολίτης ἄγγλος, ἐγένετο ἐξ ἐπιγαμίας Γάλλος νυμφευθεὶς τὴν πριγκήπισσαν Λουίζαν, πρωτότοκον θυγατέρα τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Φιλίππου. Ἐτύχχανεν οὕτως, ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ βημάτων ἔχων καλὰς κατὰ φύσιν σχέσεις μεθ' ὄλων τῶν ἰσχυρῶν γειτόνων του, καὶ παρεσκευασμένος διὰ λόγων σπουδαίων ἢ εὐλογοφανῶν, ὅτε μὲν ν' ἄρνηθῇ ὅτε δὲ νὰ παραδεχθῇ ὅ,τι ἕκαστος ἐν τῷ ἑαυτοῦ συμφέροντι ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ.»

Καθ' ἅπασαν τὴν μακρὰν αὐτοῦ βασιλείαν τὸ Βέλγιον ἀπήλαυσε ἐντελοῦς καὶ σπανίας εὐημερίας. Ἡ ἀνάπτυξις ἢ ὕλική συνεβάδισε ἐν τῷ διέθῃσιν καὶ ἐπιτήρησιν τοῦ Λεοπόλδου μετὰ τῆς διανοητικῆς καὶ ὕλικῆς, οὕτως ὥστε ἡ χώρα αὕτη κατέστη τὸ πρότυπον συνταγματικῆς καὶ εὐνόμου ἐπικρατείας. Ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἀνεφύησαν συνωμοσίαι ὑπὲρ τῆς Ὀλλανδίας, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς συνέσεως καὶ δεξιότητος αὐτοῦ ἠδυνήθη νὰ ματαιώσῃ αὐτάς, μηδαμῶς προσδραμῶν εἰς βίαια μέτρα. Γνωστὸν εἶνε ὅτι δύο ὑπάρχουσιν ἐν Βελγίῳ μεγάλα κόμματα, τὸ τῶν κληρικῶν καὶ τὸ τῶν φιλελευθέρων. Τὰ κόμματα ταῦτα, μεθ' ὅλην τὴν φυσικὴν ψυχρότητα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Βελγικοῦ λαοῦ, ἐξαπτόμενα ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλα πάλῃ, εἰς δεινὸν περιτῆγον σάλον τὴν χώραν, καὶ ὁσάκις δὲν ἠδύναντο διὰ τῆς ψήφου τοῦ λαοῦ νὰ ἀνέλθωσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας ἐζήτουν ἕκαστος αὐτὴν ἀπὸ τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς, κρατῶν τὴν στάθμην ἴσην μεταξύ αὐτῶν, πιστὸς εἰς τὰ ὅρια καὶ φρονῶν ὅτι ὡς ἡγεμὼν διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος ὤφειλεν αὐτὸς πρῶτος νὰ δι-

(1) Guizot. Mémoires pour servir a l'histoire de mon temps. T. II. p. 263.

δάσκη τούς άλλους αὐτήν, ἀπέιχε μὲν πάσης αὐθαιρέτου ἐπεμβάσεως εἰς τὰ τῆς πολιτείας, εἰς μηδεμίαν τῶν πολιτικῶν μερίδων παρέχων τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ, ἀλλ' οὕτω πως ἐρρῦθμιζε τὰ τῆς συνταγματικῆς μηχανῆς, τοιαύτην ἔποιετο χρῆσιν τῶν προνομίων αὐτοῦ δικαίαν καὶ πεφωτισμένην, ὥστε οὐδέποτε κατεκρίθη ἐπὶ σφετερισμῷ ἐξουσίας. Πάντοτε ἢ ἐπὶ τῶν κοινῶν ἐπιδράσει αὐτοῦ ἀγαθῶν ἀπέβη πρόξενος. Διότι παρὰ τὸ περίφημον δόγμα «ὁ βασιλεὺς βασιλεύει καὶ δὲν κυβερνᾷ» οφείλει καὶ δύναται ὁ συνταγματικὸς βασιλεὺς νὰ κυβερνᾷ, ἀλλ' οὐχὶ φατριάζων οὐδ' ἀποβλέπων εἰς ἴδια ὀφέλη· οφείλει νὰ πράττη τοῦτο ἀφ' ὑψηλοῦ ἐπισκοπῶν τὰ πράγματα, ὡς δίκαιτῆς μεταξὺ τῶν κομμάτων καὶ ὑπέρτατος τιμητῆς παρεμβαίνων, ἐπανάγει τὴν ἀποτραπέισαν τῆς συνταγματικῆς τροχιάς μηχανὴν τῆς πολιτείας, κολάζων τὰ ἐκ τῆς ἐμπαιθείας τῶν κομμάτων ἢ τῆς ἀπληστίας αὐτῶν δεινὰ καὶ τὴν βλάβην τῶν πολιτῶν ἢ τῆς πολιτείας, τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν σπατάλην, αὐτὸς πρῶτος διὰ τῆς περιφρονήσεως τῶν ὑλικῶν συμφερόντων διδάσκων τοὺς κυβερνήτας καὶ τοὺς πολίτας τὴν σωφροσύνην, τὴν φειδώ, τὴν λιτότητα τὴν αὐταπαρνησίαν, τὴν περὶ τοῦ δημοσίου θησαυροῦ μέριμναν, ἐργαζόμενος καὶ μελετῶν περὶ τῶν διαφορῶν τῆς χώρας ἀναγκῶν περὶ τῆς προόδου τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ προορισμοῦ του, περὶ τὰ ὑψίστα συνήθως διατριβῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλαχίστα ἐνίοτε ἐξετάζων, ἀν τοιαύτη ἐφίσταται ἀνάγκη. Βασιλεὺς τοιοῦτος συνταγματικὸς, μὴ ἀφορῶν εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' εἰς τὴν δι' αὐτῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐφαρμογὴν τῆς ἰδέας τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, εἶνε ὁμολογουμένως πατὴρ τοῦ ἔθνους, τῶν ἀδικουμένων καὶ τῆς παραγνωριζομένης ἰκανότητος ὁ προστάτης καὶ ἡ ἐλπίς, τῶν δικαίων καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους ἢ ἀγκυρα, καὶ οὐδεὶς οὐδ' ὁ θερμότερος τῶν κοινοβουλευτικῶν τύπων φίλος καὶ θιασώτης θ' ἀποκρούσῃ ποτὲ τὴν εὐεργετικὴν καὶ σώτειραν πολλάκις ἐπὶ τῶν κοινῶν τῆς χώρας ἐπίδρασιν αὐτοῦ.

Ὅτε κατὰ τὸ 1848 ἐκτραγεῖσα ἡ ἐν Γαλλίᾳ ἐπανάστασις ἠπέλει νὰ καταστρέψῃ οὐ μόνον τοὺς θρόνους ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα τῆς γηρικῆς Εὐρώπης, ὀξυδερχὴς πολιτικὸς καὶ φιλελεύθερος βασιλεὺς ὁ Λεοπόλδος, μὴ ἔννοῶν νὰ βασιλεύῃ πολιτῶν βραρέως φερόντων τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, κατάρθωσε νὰ ἀποσοβῆσθαι ἀπὸ τοῦ Βελγίου τὴν θύελλαν ἐκείνην. Ἐπειδὴ, ὡς εἶπετο, μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἐν Γαλλίᾳ, ἤρξαντο καὶ τὰ πνεύματα τῶν Βέλγων συνταρασσόμενα, καὶ ἐκδηλώσεις δὲ ἐγένοντο

ὑπὲρ ἐγκαθίδρυσως ὁμοίου πολιτεύματος καὶ ἐν Βελγίῳ, ὁ Λεοπόλδος, δραξάμενος εὐκαιρίας τινὸς νὰ ὑμιλήσῃ δημοσίᾳ, εἶπε τοὺς ἐξῆς ἀξιωματικῶν λόγους: «Ἰδρῦσατε, ἐάν σὰς ἀρέσκει, δημοκρατίαν, ἀλλὰ μὴ κάμνετε βιαίαν ἐπανάστασιν, ἐγὼ δὲν ἐπεζήτησα τὸ στέμμα. Μοὶ τὸ ἐδώκατε ἐκουσίως καὶ αὐτοπροαιρέτως· εἰμὶ ἕτοιμος νὰ παραιτηθῶ ἐάν τὸ ἐπιθυμῆτε· ἀρκεῖ μόνον νὰ εἴπητε — παραιτήθητι — καὶ ἄπερχομαι πάραυτα, (Je ferai mon paquet). Θ' ἀναχωρήσω χωρὶς νὰ σὰς ἐμβάλω εἰς τὸν κόπον νὰ κατασκευαστετε ὁδοφράγματα.»

Ἡ ἀπλῆ ἀλλὰ μεγαλόφρων αὐτῆ γλῶσσα ἤρκεσεν ὅπως κατασιγάσῃ τοὺς στασιαστάς καὶ συνετίσῃ τοὺς Βέλγους. Κατενόησαν ὅπως θὰ ἦσαν ἄβουλοι ἐάν ἀπέβαλλον δι' ἐπαναστάσεως βασιλείαν, ὅστις ἐκυβέρνησεν αὐτοὺς ἠπίως καὶ πατριῶς, καὶ ὅστις ἦτο ἕτοιμος ἐάν τὸ ἤθελον, νὰ παραιτήσῃ τὸ στέμμα. Πάντες τότε ὁμοθυμαδὸν διεβεβαίωσαν αὐτὸν περὶ τῆς ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως αὐτῶν καὶ τὸν παρεκάλεσαν νὰ ἐξακολουθήσῃ κυβερνῶν αὐτοὺς. Οὕτως ἐνῶ ἅπαντες σχεδὸν οἱ θρόνοι τῆς Εὐρώπης ἐκλονοῦντο ἐκ βλαθρῶν, ὁ τοῦ Λεοπόλδου μόνος ἦν ἀσφαλέστατος παρὰ τὴν ἐστίαν αὐτῆς τῆς πυρκαϊᾶς.

Ἄλλ' ὀξυδερχὴς ὢν πολιτικὸς, ὁ Λεοπόλδος κατείδεν οὐχ ἥττον ὅτι ἐάν ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ἠδύνατο νὰ εἶνε ἀσφαλῆς, δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ, ἐν περιπτώσει γενικῆς διαταραξέως τῆς Εὐρώπης τὴν αὐτὴν ἀσφαλείαν καὶ ὡς πρὸς ἐξωτερικὴν τινα ἐπίθεσιν. Μετὰ τὸ 1848 εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Ἀγγλία ἦν ἡ μόνη τῆς Εὐρώπης χώρα ἐν ἣ τὸ σκάφος τῆς πολιτείας ἐσάλευεν ἐπὶ ἀσφαλοῦς ἀγκύρας. Τοῦτου ἕνεκα ἐπέμεινε πολὺ εἰς συμπλήρωσιν τῆς ὀχυρώσεως τῆς Ἀμβέρσης. «Δὲν εἰμαι βέβαιος περὶ τῶν γειτόνων μου, ἔλεγεν ἐνίοτε Ἡ φιλοδοξία τῆς Πρωσσίας (1) δύναται αἴφνης νὰ ἐμβάλῃ εἰς κίνδυνον τὸ Βέλγιον· πρέπει νὰ ἔχω ἄστυλόν τι εἰς ὁ ἀποσυρόμενος μετὰ τοῦ στρατοῦ μου νὰ δυνηθῶ ν' ἀντιστῶ ἐπὶ τρεῖς μῆνας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τρεῖς μῆνες θ' ἀρκέσωσιν ὅπως ἡ Ἀγγλία δράμῃ πρὸς βοήθειάν μου καὶ ἡ Εὐρώπη λάβῃ πρόνοιαν· ἀλλ' ἔχω ἀπόλυτον ἀνάγκην τῶν τριῶν τούτων μηνῶν». Ἐφρόνει ὅτι ἡ Εὐρώπη περὶ πολλοῦ ἔποιετο τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου.

Ἐνεκ τῆς ἀνεγνωρισμένης αὐτοῦ περινοίας καὶ τῆς εὐθυδικίας ἀπεκαλεῖτο «Νέστωρ τῆς Εὐρώπης» πολλάκις δὲ ἡ μεσολαβήσις αὐτοῦ ἐπέζητεῖτο παρὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων περὶ σπουδαίων ζητημάτων. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου ὑπῆρξε

(1) Ἴσως ἐφοβεῖτο καὶ τὴν φιλοδοξίαν ἐτέρου ἰσχυροῦ γείτονος, ὃν ἀπέφευγε νὰ ὀνομάσῃ.

μεσάζων μεταξύ τῆς Γαλλίας, περιστάσης εἰς ἀπομόνωσιν τῷ 1840 ἀπέναντι τῆς τετραπλῆς συμμαχίας, καὶ τῶν τεσσάρων ἄλλων Δυνάμεων, ὡσαύτως δὲ ἐν πλείστοις διενέξεσι μεταξύ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας.

Πεισιθῶς εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην τοῦ λαοῦ του, ἀνεχώρει συχνάκις εἰς τὴν ἄλλοδαπήν, ἀλλ' ἀπέδημι οὐχὶ φυγοπονίας ἕνεκεν ἢ χάριν τέρψεως καὶ ἀπολαύσεως, ἀλλὰ τὸ μὲν ὅπως συνήθισεν τὸ ἔθνος καὶ τοὺς πολιτευτὰς αὐτοῦ εἰς τὴν αὐτοκυβέρνησιν, τὸ δὲ ὅπως σπουδάζει ἀσφαλῶς καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς διὰ τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ συνεντεύξεων μετὰ τῶν ἡγεμόνων καὶ κυβερνητῶν. Ἀξίον δὲ σημειώσεως εἶνε μάλιστα ὅτι ἐπελθούσης ποτὲ ὑπουργικῆς κρίσεως, ἥτις διήρκεσε πολλοὺς μῆνας, διότι οὐδετέρω τῶν δύο τῆς Βουλῆς μερίδων ἠσθάνετο ἑαυτὴν ἰκανῶς ἰσχυρὰν ὅπως ἀναλάβῃ μετ' ἀξιοπρεπείας τὴν ἐξουσίαν, ἰδὼν δυσκατόρθωτον τὴν συνδιαλλαγὴν, ἀνεχώρησεν εἰς Ἀγγλίαν ἔνθα διέτριψεν ὀλόκληρον μῆνα, ἀφείς τὴν εὐθύνην εἰς τὰς Βουλὰς, ἅμα δὲ καὶ τὴν φροντίδα περὶ ἀνεურέσεως διεξόδου διὰ τῆς λύσεως τῶν δυσχερειῶν, ἃς αὐταὶ εἶχον δημιουργήσῃ. Καὶ τῶντι ἐλύθησαν, οὐδεμίαν ἀναφεισίσης ταραχῆς οὔτε ἐκ τῆς μακρᾶς κρίσεως οὔτε ἐκ τῆς ἀποδημίας.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 τῆ πρωτοβουλία αὐτοῦ κατηργήθη ἢ ἐπὶ τῶν ἐφημερίδων φόρος, ἠλαττώθη δὲ τὸ ἐκλογικὸν τίμημα.

Περίουσι ὧν ἡγεμῶν ἐγίνωσκεν ὅτι πολλάκις ὑπὸ τοὺς κοινοβουλευτικούς τύπους δὲν ὑπάρχει ἢ οὐσία ἐλευθέρου πολιτεύματος, ὅτι πολλάκις διὰ τῆς διαφθορᾶς καὶ ἐκλογέων καὶ βουλευτῶν διὰ τῆς καταχρήσεως τῆς ἐξουσίας δημιουργοῦνται πλειοψηφίαι βουλευτικαὶ μὴ ἀντιπροσωπεύουσαι τὴν ἀληθῆ γνώμην τῆς χώρας καὶ ὑπὸ νόμιμον τύπον ὑφίσταται οὕτω δεσποτεία ἀληθῆς, καπηλευμένη τὴν θέλησιν τοῦ τόπου, κεκαλυμμένη ἀλλὰ πολλῶ χειρῶν τῆς φανερᾶς καὶ ἀπροκαλύπτου. Διό, ὅτε τῷ 1856 ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγήθη κατὰ τοῦ κυβερνήτου τότε κληρικῶ ὑπουργείου, ζητοῦσα τὴν πτώσιν του διὰ διαδηλώσεων, ὁ βασιλεὺς διέλυσε τὴν βουλὴν καὶ παρέδωκε τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας εἰς τὸ φιλελεύθερον ὑπουργεῖον τοῦ Φρέρ - Ο'ρβάν καὶ Ροζιέ.

Χαρακτηριστικὸν δὲ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἀνέτρεφε τὰ ἑαυτοῦ τέκνα καὶ μάλιστα τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου εἶναι τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον. Ἐφθῆνος ὧν ἐστὶ ὁ διάδοχος ἠτιάθη πρὸς τὸν βασιλέα πατέρα του φρουρὸν τινὰ στρατιωτικὸν ὅτι δὲν εἶχε προσφέρει εἰς αὐτὸν τὴν νενομισμένην στρατιωτικὴν τιμὴν.

Ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ἅμα διέταξε ὁ μὲν φρουρὸς νὰ τιμωρηθῇ κατὰ τὰ νόμιμα, ἀλλ' ἐπὶ ἓνα

μῆνα μηδεὶς τῶν στρατιωτικῶν φρουρῶν νὰ προσφέρῃ τὴν συνήθη τιμὴν εἰς τὸν διάδοχον! Οὕτω πως ἀνατρέφουσι τοὺς κληρονόμους τοῦ θρόνου οἱ φιλόσοφοι βασιλεῖς, οἱ ἀληθεῖς βασιλεῖς, ἀλλὰ πόσοι δυστυχῶς εἶναι τοιοῦτοι;

Δὲν ἔπαυσε δὲ καὶ περὶ Ἑλλάδος πάντοτε μεριμνῶν οὕτως, ὅτε μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος ἢ Ἀγγλία προέτεινε τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον τὸν πατέρα τοῦ νῦν τῆς Πορτογαλλίας βασιλεύοντος (1) ὁ δὲ Φερδινάνδος ἠρνήθη, ὁ Λεοπόλδος προέτρεψεν αὐτὸν ἐπιμόνωσιν νὰ δεχθῇ τὸ προσφερόμενον στέμμα, πέμψας ἐπὶ τούτῳ καὶ ἓνα τῶν ἑαυτοῦ γραμματέων. Ἐπίσης προέτρεψε, λέγουσι, κατόπιν καὶ τὸν ἕτερον αὐτοῦ συγγενῆ τὸν δούκα Ἐρνέστον, εἰς ὃν ἐπίσης εἶχε προσενεχθῆ τὸ στέμμα.

Ὀλίγα ἐδαπάνη δι' ἑαυτόν. Ὡς ἀστός ἔζη ἐν τῷ ἐξοχικῷ αὐτοῦ μεγάρῳ τὸ δὲ ταπεινὸν τῆς φιλοχρηματίας πάθος, τὸ ἥκιστα ἀρμόζον εἰς βασιλέα μάλιστα, οὐδέποτε ἐγνώρισεν ἢ ψυχῇ του ὡς τέρψιν ὅμως εἶχε τὸ βοηθεῖν τοὺς δυστυχεῖς, ἀδρῶς δαπανῶν πρὸς τοῦτο ἐκ τῆς ἐπιχορηγήσεώς του, ἔλεγε δὲ, ὡς ὁ λόρδος Πάλμερστον ὅτι ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος εἶχει ἀνάγκην τεσσάρων ὠρῶν ἀναψυχῆς καθ' ἑκάστην. Ἦσυχολεῖτο δὲ καὶ περὶ τὴν βοτανικὴν καὶ τὴν ἀστρονομίαν.

Ὁ βασιλεὺς Λεοπόλδος ἀπέθανε τῆ 28 νοεμβρίου (10 δεκεμβρίου) 1865 ἐν τῷ ἐξοχικῷ αὐτοῦ ἀνακτόρῳ μετὰ μακρὰν καὶ πολυώδυνον νόσον, ἣν ὑπέμεινε μετὰ καρτερίας ὄντως χριστιανικῆς. Κατέλιπε δὲ τρία τέκνα, τὸν νῦν βασιλέα τοῦ Βελγίου Λεοπόλδον τὸν Β', τὸν κόμητα τῆς Φλανδρίας καὶ τὴν ἀτυχῆ Καρλότταν σύζυγον τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Μεξικῶ Μαξιμιλιανοῦ. Ἡ δευτέρα αὐτοῦ σύζυγος εἶχεν ἀποθάνῃ πρὸ πολλῶν ἐτῶν.

Οἱ Ἕλληνες, τιμῶντες τὸν μεγαλόφρονά του ἀνδρὸς χαρακτήρα εὐγνωμονοῦντες δὲ αὐτῷ διὰ τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα συμπαθείας του ἐκδηλωθείσας διὰ τῶν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπιμόνων αὐτοῦ ἐνεργειῶν, ἀποτυχουσῶν δυστυχῶς ἕνεκα τοῦ μισελληνισμοῦ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, καὶ διὰ τῶν κατὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 3 Φεβρουαρίου γενναίων αὐτοῦ διαμαρτυριῶν, ὧν ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ μεταρρύθμισις τοῦ πρωτοκόλλου καὶ ἡ ἐπὶ τὸ δικαιότερον καὶ λογικώτερον διαρρύθμισις τῶν ὀρίων τῆς Ἑλλάδος, συνθερήθησαν εὐκρινῶς μετὰ τῶν Βέλγων τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ ἐπισήμως τὰ τοιαῦτα αὐτῶν αἰσθηματὰ ἐξεδήλωσαν. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς Γεώργιος ἐξέφρασε τὴν θλίψιν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ ἑλ-

(1) Ὁ Φερδινάνδος οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Λεοπόλδου Φερδινάνδου-Γεωργίου-Αὐγούστου.

ληνικοῦ ἔθνους διὰ τὸν ἔξοχον ἐκείνον ἡγεμόνα ἐν ταῖς πρὸς τὸν νῦν βασιλέα τοῦ Βελγίου καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν ἔκτακτον τοῦτου ἀπεσταλμένον ἐπιστολῇ αὐτοῦ· ἡ δὲ Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων ἔπραξε τὸ αὐτὸ διὰ πράξεως διαβιθασθείσης πρὸς τὴν βελγικὴν κυβέρνησιν.

Ποσάκις κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐξηκονταετίας, βλέποντες τὴν εὐημερίαν ἧς ἀπήλασε τὸ Βέλγιον ὑπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Λεοπόλδου, οἱ Ἕλληνες μετὰ λύπης ἀνελογίσθημεν, μάλιστα ἐν ταῖς πολιτικαῖς δυσπραγίαις, ὑπόσον μέγα ἦτο τὸ ἀτύχημα τῆς παραιτήσεως αὐτοῦ καὶ κατηράσθημεν τοὺς αἰτίους! «Ὅτε βραδύτερον, —λέγει ὁ ἱστορικὸς Γερβίνος— ὁ πρίγκηψ οὗτος ἀπέδειξεν ἐπὶ θρόνου ἄλλου, ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, πόσον σπάνια ἦσαν τὰ προσόντα, ἅτινα διεκρίνον αὐτὸν ὡς ἡγεμόνα, ἠτιάθησαν τὴν τύχην ὅτι ἐστέρησε τοιοῦτου σώφρονος κυβερνήτου τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων τὸ παλαιὸν κατὰ τρικυμίας. Ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι ἐν ταῖς ἐξωτερικαῖς αὐτοῦ σχέσεσιν ὁ Λεοπόλδος θὰ παρείχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀξιοπρεπεστέραν θέσιν· ἀλλὰ δύναται τις δικαίως ν' ἀμφιβάλλῃ ἂν ὁ πρίγκηψ οὗτος εἶχε τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ δῶρα δι' ὧν ἔπρεπε νὰ εἶνε πεπροικισμένος ἵνα ἀναπτύξῃ τὴν νοεράν καὶ ψυχικὴν ζωὴν τῶν τέκνων ἐκείνων τῆς φύσεως. — ἀνάγκη εἶχεν ἡ Ἑλλὰς ἡγεμόνος μὲ ὑγείαν τοσοῦτον ἰσχυράν καὶ τοσοῦτον πρὸς πάσας τὰς ἀνάγκας εὐάρμοστον, μὲ σωματικὰς δυνάμεις τοσοῦτον δυσκαταγωνίστους ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀμιλλᾶται πρὸς τὸν λαὸν ἐκείνον, τὸν περιπεσόντα εἰς φοβερὰν δυστυχίαν, παλαιῶν κατὰ τοῦ βάρους τῶν ὑλικῶν στερήσεων καὶ τῶν δεινῶν ἅτινα τὸν κατέθλιβον. ἀνάγκη εἶχεν ἀνδρὸς νεωτάτου, δυναμένου ν' ἀφομοιωθῇ ἐντελῶς πρὸς τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ζωῆς τῶν ἡμιαγρίων ἐκείνων ἀνδρῶν, νὰ μετᾶσχη τῆς ἐνεργείας των, νὰ ἀσπασθῇ τὴν θρησκείαν των καὶ νὰ ἐννοήσῃ τὰς ἰδέας αὐτῶν, ἀνάγκη εἶχεν ἀνδρὸς μεγάλης αὐταπαρνησίας, ὅστις παραιτούμενος πάσαν τὴν ματαιὰν πομπὴν τοῦ θρόνου καὶ βασιλείας μὲ κύλας καὶ αἰθούσας, ἠδύνατο προθύμως νὰ δώσῃ, διάγων βίον ἀπέριπτον εἰς τὸν δυστυχῆ αὐτὸν λαὸν τὸ παραδειγμα τῆς ἐγκαρτερήσεως, τῆς φιλεργίας καὶ τοῦ ἀπλοῦ βίου. Εἶχεν ἀνάγκη ἡ Ἑλλὰς βασιλέως μὲ μεγαλεῖον ψυχῆς σπάνιον, ὅστις προπαρεσκευασμένος εἰς πάσαν ἀποτυχίαν, εἰς πᾶσαν συκοφαντίαν, εἰς πᾶσαν ἀγναμοσύνην, ἠδύνατο τὰ πάντα νὰ καταφρονήσῃ, νὰ μὴ ἀποθαρρυνθῇ ὑπ' οὐδενὸς πράγματός καὶ νὰ ἀποκρίνηται πάντοτε διὰ νέας θυσίας εἰς πᾶσαν πικρὰν πείραν καὶ εἰς πᾶσαν σκληρὰν διάψευσιν. Καίτοι ἀποδίδοντες πᾶσαν τιμὴν εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου δὲν φρονοῦμεν ὅμως ὅτι ἦτο ἄνθρωπος οὕτω πεφυκός·

ἐὰν ἦτο, οὐδὲν ἠδύνατο νὰ κλονήσῃ τὴν πρώτῃν αὐτοῦ ἀπόφασιν, αἱ δὲ δυσχέρειαι αἱ ἐνυπάρχουσαι εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο ἔργον, τὸ νὰ γείνη δὴλ. ὁ θεμελιωτῆς νέου κράτους, ὁ νομοθέτης τοῦ νέου ἐκείνου λαοῦ θὰ ἐκέντριζεν αὐτὸν μᾶλλον εἰς τὸ ἔργον ἀντὶ νὰ τὸν τρομάξῃ....»

Ὅρθά δοξάζει ὁ συγγραφεὺς. Τοιοῦτος ὄντως ἔπρεπε τῇ Ἑλλάδι βασιλεὺς, βασιλεὺς ζῶν τὴν ζωὴν τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ, ἄνευ ἐθιμοτυπίας εὐρωπαϊκῆς, εἰσάγων εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ πατρίδα τὰ καλὰ μόνον τοῦ φραγκικοῦ πολιτισμοῦ, ἀφομοιούμενος πρὸς τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα, γινώσκων τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις, καὶ τὰς ἐθνικὰς ἰδέας καὶ ἐννοῶν τὰς πρὸς τὸ ἔθνος ὑποχρεώσεις αὐτοῦ καὶ τὸν προορισμὸν τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ὁμοφρονοῦμεν ὅμως τῷ συγγραφεῖ λέγοντι ὅτι ὁ Λεοπόλδος ἐστερεῖτο τῶν ἀπαραιτήτων εἰς τοιοῦτον ἡγεμόνα προσόντων· ἀνὴρ γενναῖος καὶ μεγαλόφρων τὸν χαρακτῆρα, εὐγενὴς τὴν φιλοδοξίαν, ρομαντικὸς τὰς ἰδέας καὶ τὴν φαντασίαν καὶ αἰσθανόμενος θέληγτρον εἰς πᾶν τὸ ἀσύνηθες καὶ ἔκτακτον, ἦτο βεβαίως μᾶλλον παντὸς ἄλλου προωρισμένος διὰ τὸ ἀκάνθιον στέμμα ὡς ὀνομάζει τὸ ἑλληνικὸν στέμμα ὁ γερμανὸς ἱστορικὸς· ἀλλὰ μεθ' ὅλον τὸν γενναῖον αὐτοῦ χαρακτῆρα δὲν ἠδύνατο νὰ παραδεχθῇ τὴν εὐθύνην μεγάλης πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀδικίας, ἣτις ἔμελλε πάντοτε νὰ ἐπιροπτηται αὐτῷ, τὴν εὐθύνην τῆς διχοτομήσεως δούλων καὶ συναγωνιστῶν λαῶν καὶ αὐθαιρέτου ὑποδουλώσεως ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Εὐτυχεῖς οἱ λαοί, ὧν οἱ ἡγεμόνες συναισθάνονται τὸ βᾶρος τῆς εὐθύνης οὐ μόνον ἀπέναντι τοῦ ἔθνους, ἀλλ' ἀπέναντι καὶ τῆς ἱστορίας.

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΜΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΣΤΙΧΑ

5

Τὰ μάτια σου εἶνε θάλασσαις κι' ἀγέρας δὲν ταις πιάνει·
Χαρὰ 'ς τὸν ναῦτη ποῦ θαύρῃ 'ς τὰ μάτια σου λιμάνι!

6

Ὅσοι σὲ ἰδοῦν κι' ὅσοι μὲ ἰδοῦν ὅλοι μὲ μιὰς θὰ 'ποῦνε·
— Νὰ ἓνας νιὸς ὅπ' ἀγαπᾷ καὶ δὲν τον ἀγαποῦνε.

7

Κι' ἂν ἦσαι μικροκάμωτη τὸ σούφταιξεν ἡ τύχη;
Μόνον τὸ πρόστυχο πανί μετρίεται μὲ τὴν πῆχυ.

8

Σφαλίσανε τὰ μάτια σου κ' ἐμένα δὲν θυμοῦνται.
Ὅλα τ' ἀστέρια ἐαγρυπνοῦν καὶ μόν' αὐτὰ κοιμοῦνται.

9

Ροδοντυμένη ἀγάπη μου, σ' ἀπόδνα ἄμα σὲ ἰδοῦνε
Θαρροῦν πῶς ἦρθ' ἡ ἄνοιξι' καὶ γλυκοκελαδοῦνε.

10

Βλέπεις ἐκεῖ τὸν πλάτανο τὸν ἀστραποκαρμένο;
Ἐστ' εἰμ' ἐγὼ ποῦ σ' ἀγαπᾷ κι' ἀγάπη δὲν προσμένει.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ